

העקדה

א.

שאל ישאלו וכן יתמהו, חכמי עמנו וחכמי הגויים, מהיכן נובע קיום עמנו, עד היום הזה, אחרי עברו במירב הסטוריה שלו, מאורעות-איומים, הרפתקאות נוראות, רדיפות וגזירות, תלאות ויסורים, פרעות, הריגות ושמדות, ובכל זאת פילס-לו נתיב חיד בהשתלשלות המטרילוגיה שלו, מלאת הדווי והיגון, הצער והסבל.

ואמנם תשובה אחת קולעת תגלה לנו את הרוח, הסוד והמסתורין של קיום עמנו, זוהי העקדה, חידת הויתו ומשתית מציאותו, מונחות ביסוד ושורש העקדה, הוד תפארת של התמסרות על אנושית, ושל גבורה עילאית בלתי משוערת ובלתי נמדדת במדות השכל האנושי הטבעי.

פרשת וירא שבספר בראשית שבתוכה גלומה העקדה, מהווה המרכז של הספר, "ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם" וגו' (בראשית כ"ב א'), בנסיון הכביר הזה, של אבינו הראשון אברהם, להקריב את בנו יחידו על פי צווי ה', טמון וחבוי: סוד ההקרבה העצמית בכל לב ונפש, בזריזות והתחלצות עילאית, ומאורע כביר זה היה לנס ולדוגמא חיה, לדור ולדורות עולמים, בבחינת "וישים אותו על נס" (במדבר כ"א ו') ובעקבות דברי המדר' בראשית (ריש פרשת נ"ה) המצביע על הפסוק (תהלים ס') "נתתי ליראך נס להתנוסס מפני קושט סלה", וכמש"כ בזהר (בפרשת וירא) על האלהים נסה את אברהם, א"ר יהודה מהו נסה, הרמת נס, כד"א: הרימו נס (ישעיה' ס"ב ט'), ארים דגלה דיליה, דכל עלמא דא קודשא בריך הוא, ארים דגלא דאברהם בעיניהון דלכ"א, ו"א: העקדה זוהי הדוגמא הקלסיית של עמנו וסמל הויתו הנצחית.

ב.

פרשת העקדה שזורה, קלועה ומעוגנת מראשית ספר בראשית עד סופו, ואם תמצאו לומר בכל חמשה חומשי תורה עד פרשת האזינו וזאת הברכה, ועד בכלל, וכן אפילו בנביאים וכתובים, "אחר הדברים האלה" וגו', אחרי המאורעות שבשתי המשמעויות: א) אחרי התוהו ובוהו שהשתלט בעולם, הריגת אח את אחיו, קין את הבל, אחר דור המבול, שבא בעטיים של חמס, גול ושחיתות: "כי מלאה הארץ חמס", אחרי דור ההפלגה: של "ויאמרו הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם פן נפוץ על פני הארץ" (בראשית י"א ד') שלפי דברי המדר' (בראשית פרשה ל"ח) בשתי הנוסחאות. "ודברים אחדים", שאמרו דברים

חדים על ה' אלהינו ה' אחד, על ה' אלהינו, אמרו לא כל הימנו לבור לו את תעליונים, וליתן לנו את התחתונים אלא באו ונעשה לנו מגדל ונעשה עבודת כוכבים בראשו, וניתן חרב בידה ותהא נראית כאילו עושה עמו מלחמה, וכן אחרי מהפכת סדום ועמורה: "ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה וחטאתם כי כבדה מאד", באה העקדה המסירות לה' ולאמונתו, בויכוח המדות ובטיהור האוירה המושחתת והטמאה. (ב) וכן "אחר הדברים האלה" וגו', בעקבות דברי הרשב"ם שם שאומר בזה"ל: אחר הדברים האלה, שהרג אברם את המלכים, אמר לו הקב"ה, אל תירא אברם מן האומות, וכדברי הוהר (בראשית ד' ק"א ע"א) בזה"ל: "הא מסר נפשיה, למיהך לאגחא קרבא בחמשה מלכין תקיפין" וכו', ואחר זה, הגיע למסירת נפש של העקדה, ובעקבות הגמרא (ברכות כ' ע"א) קמאי, הוי קא מסרי נפשיהו אקדושת השם, איתרחשו להו ניסי, "ואחד היה אברהם" (יחזקאל ל"ג) במסירות נפשו להשם בעקדת יצחק בנו, ובעזו רוחו זה, עבר על כל עשרת הנסיונות הקשים ובתוכם נצחוננו במלחמת המלכים.

וחכמינו ז"ל מצאו להם ביטוי גאמן מתוך תוכן פרשת העקדה ומהותה בהשלכותיהם על פני מרבד הדורות באומרים: "ר' חייא בר' יוסי, בשם ר' מיאשא, ותני לה בשם ר' בניה, בשכר ב' בקיעות שבקע אברהם אבינו עצי עולה, זכה להבקע הים לפני בני ישראל, שנאמר ויבקע עצי עולה, ונאמר להלן (שמות י"ד) ויבקעו המים (מד"ר בראשית ג"ה י') זאת אומרת: מה שאמונתנו אומן, בנסי הים כפי המדרש שחצו ישראל עד צוארם במים, וזה מכח אמונת העקדה וההתמסרות לשם ה', ועל ידי כך אנו באים למלכות, בעקבות המדרש רבה שם (פרשה כ"ו) ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות, באיזה זכות? בזכות של יום שלישי של אברהם אבינו, שנאמר ביום השלישי, זאת אומרת: מרוח העקדה, מהתמסרות אלהית ולאומה, גזכה למלכות ולעצמאות... ואולי יש להוסיף רמז לספר יהושע כובש הארץ (ג' ב') את הפסוק שם: ויהי מקץ שלשת ימים וגו' לרמוז על, ויהי ביום השלישי בפרשת העקדה, על פרשת כבוש הארץ, הבאה על ידי התמסרות יוצאת מן הכלל...

וכן דרשו חז"ל על ויחבוש את חמורו, נאמר באברהם, לעומת: "ויחבוש את אתונו" שכתוב אצל בלעם (במדבר כ"ב כ"א) בזה"ל. כבר קדמוך אברהם אבינו בויחבוש את חמורו, ז"א: אותה הזריזות וההתמסרות לעקדה, במצוות ה' ובאהבתו, זה דוחה את זריזות בלעם וכל הבלעמים למיניהם בכל הדורות מלעשות רעה ליהודים וכבר הקדים בזה אברהם אבינו, המשמש דוגמא חיה כאמור, למסירות נפש הזאת, וכך נשרש ההוי העקדתי בישראל מדור דור "וישראל עזין שבאומות" (ביצה כ"ה ע"ב) בגבורתם הנפשית, ובמסירותם הלוהטת, ואין כח בעולם הגויי להכניעו, ומה נמרצים דברי המד"ר בכוון זה (בראשית פנ"ו) ר' חפני בר יצחק אמר, כל מה שהיה אברהם אבינו עוקד את יצחק בנו מלמטן, היה הקב"ה כופת שריהם של אומות העולם מלמעלן זאת אומרת: בזכות הקרבנות שאנו מביאים על מזבח התורה והאומה, הצרות והיסורים שאנו

חשים, אלה גורמים להחלשת הכח של השונאים, לעקידת רגליהם וידיהם, למען לא יוכלו להזיקנו, ובזכות העקדה הזאת הקדומה, אנו חיים וקיימים, כאמור שם במד"ר (פ' ג"ו ד') וריבנו אמר: "כל אכילות שישראל אוכלים בעולם הזה אינם אוכלים אלא בזכות אותה המאלת", והבן.

וכמה יפה עטרו וציירו חכמינו ז"ל את מהות העקדה ואת חשיבותה וערכה על פני הדורות, כדאי לציין את הדברים האמורים: (בפרקי דר' אליעזר פ"ו) שבאו לידי בטוי נאמן על יסוד הגאולה שלנו, ועל ידיה נשמע קול פעמי אליהו, מבשר הגאולה. בזה הלשון: ר' חגינא בן דוסא אמר, אותו האיל לא יצא ממנו דבר לבטלה, אפרו של איל, הוא יסוד שעל גבי המזבח הפנימי, שנאמר וכפר אהרן על קרנותיו, אחת בשנה, גידיו של איל, הם עשרה נבלים של כנור, שהיה דוד מנגן בהם, עורו של איל הוא אזור מתניו של אליהו, שנאמר, ויאמרו אליו, איש בעל שער ואזור עור אזור במתניו ויאמר אליה התשבי הוא (מלכים ב' א' ח') שתי קרניו של איל, של שמאל תקע בו הקדוש ברוך הוא על סיני, שנאמר, "ויהי קול השופר" וקרן של ימין הוא גדול מן השמאל, ועתיד לתקוע בו לעתיד לבא, בקבוצ של גליות שנאמר, והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים וגו' (ישעי' כ"ז י"ג), בכאן איפא מבע נמרץ, של פרטי הדברים הקשורים בעקדה, המהווים השלכות על הגאולה ועתיד העם.

וכן שורה ומעורה העקדה, כאמור, ברחבי חמשה חומשי תורה, והארכנו בזה במאמרנו בפרשת ויקרא על תוכן ומהות הקרבנות המסמלים את מהותו של עמנו, ואת דברי ימי חייו, במשך ההיסטוריה שלו, וספר ויקרא, ספר הקרבנות גקלע בין ספר שמות, שהוא לפי הגדרת הרמב"ן בריש פרשת שמות, לספר הגאולה, ובין ספר במדבר, המהות חומש הפקודים, המגלם את עצמאותו של עמנו, בצבאותיו ובדגליו העבריים הנאמנים המסמלים את מלכות ישראל, ולרמוז ולהראות לנו, כי ספר הגאולה וספר הדגלים והצבאות מקושרים ומעוגנים בספר הקרבנות, המסירות והעקדות, בעד קיום עמנו, וכן נרמז לנו בסמיכות הפרשיות "כי תצא" "וכי תבא" שבספר דברים, להראות לנו ולהדגיש, שעד שאנו זוכים לפרשת תבא במצוות בכורים בפרי יגיענו הראשונים, עוברים מקודם על פרשת כי תבא, פרשת המלחמה, וקו זה נמתח על פני מרבד התורה, וכמה נמרצים דברי הרמב"ן בפרשת האזינו, המעביר שם לפנינו את תהליכי החיים ונתיבי המאורעות וההרפתקאות מאז קיום עמנו, עד הסיכום עם צעדנו על סף גאולתנו הנצחית היעודה אשר יסוד שרשיה, נעוץ בעקדה הקדומה, על ידי אבינו הראשון אברהם ליצחק בנו. וזאת תורת העקדה!

ומי כעם ישראל אשר לו בעצמו והועטר במצווה, אשר לא נמצא אצל כל אומות העולם והיא: קדוש השם הנובעת מתוכה ובה של העקדה, וזה לשון הרמב"ם: (בהלכות יסודי התורה, פ"ה, ה"א) "כל בית ישראל מצווין על קדוש השם הגדול הזה, שנאמר: "ונקדשתי בתוך בני ישראל", ובספרו "ספר המצוות" (מצוה ט') כותב בזה"ל: "הוא שצונו לקדש את שמו, והוא אומרו

ונקדשתי בתוך בני ישראל וכו', ושלא נפחד בהיזיק שום מזיק וכו' וזאת היא מצות קידוש השם, המצווים בה ישראל בכללם, רוצה לומר, התרת עצמנו למות בידי האנס בעבור אהבתו יתעלה, והאמונה באחדותו, כמו שעשו חנניה מישאל ועזריה בזמן נבוכדנצר הרשע, כשצוה להשתחוות לצלם וכו', ולשון ספרא על מגת כך, הוצאתי אתכם מארץ מצרים על מנת שתקדשו שמי ברבים" וכו'.

ובספר החינוך (מצוה רצ"ו) כותב בזה"ל: "שנצטוינו לקדש השם שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל, כלומר, שנמסור נפשנו למות על קיום מדת הדת".

ודבר זה לא חויבו בו הגוים, לפי דברי הרמב"ם (בפ"י ה"ב מהל' מלכים) בזה"ל: בן נח שאנסו אנס לעבור על אחת ממצותיו, מותר לו לעבור, אפילו גאנס לעבוד עבודה זרה עוכד, לפי שאין מצוין על קידוש השם וכו', בעקבות האי בעי' במס' סנהדרין ד' ע"ד ע"כ) אם בן נח מצוה על קידוש השם, או אין מצווה על קידוש השם, ובתוס' שם (ד"ה בן נח), דעתם דאיפשטא האיבעי' דלא מחויב במצות קדוש השם, לאמר: אומות העולם לא עברו את תקופת העקדה ולא ספגו לתוכן את ההקרבה העצמית ואת מסירת הנפש הראויה, ובמשך הדורות נעלמו מעל האופק, ומהותן וצביון טושטשו ונאבדו, והדבר בא לידי בטוי במד"ר בראשית (פרשה ס', פסקא ב') בזה"ל: כתיב (משלי י"ז) עבד משכיל ימשול בבן מביש וגו', עבד משכיל זה אליעזר וכו', ימשול בבן מביש, זה יצחק, שבייש את כל עובדי כוכבים בשעה שנעקד על גבי המזבח וכו', והכוונה שקופה, ולעומת זה, עם ישראל המושרש מעודו ביסוד השיתין של העקידה, של מסירות נפש, של הירואים בלתי מצוי, אשר על כן הוא ממשיך את קיומו כאמור.

ד

ההיסטוריה סובבת על צירה, ברצות ה' דרכי אומתנו, זכינו בחמלתו עלינו, למדינה עצמאית, מה שלא זכו הרבה דורות שלפנינו, ההולכת ומתפתחת ומשגשגת לענינו, עברו עלינו שלש מלחמות, שהכריזו עלינו השכנים, השתערו עלינו בחמת זעם ובחמה שפוכה, והקב"ה, אלקי ציון וירושלים, העניק לנו את חסדו בניסים גלויים, ויצאנו מהר כשור נצחון מעטרנו וביחוד במלחמת ששת הימים. בחורינו-ילדנו, הראו עוז גבורתם, ועוצם התמסרותם ועדיין נטושים ומעורים בחזיתות ההגנה על ארצנו, רוח העקדה הקדומה, לופתת ואופפת אותם, עטורים בנפש ובהוית נשמתם באהבה עזה, ליהדותם, עמם וארצם.

ובזה באות לידי ביטוי נאמן בתפלתנו בימים הנוראים המלים "ועקדת יצחק לזרעו היום תזכור", בהדגשת המלה היום, כי לעינינו היתה זאת. וכשם שאבינו הראשון ויצחק בנו, עברו כל שלבי הנסיונות, כך עברנו עד הנה את הנסיונות האלה, וכך ברצות ה' יקוימו בנו, דברי פרקי דר' אליעזר הנזכרים לעיל, וינוגנו צליל הגאולה בכנורו של דוד, בנימי אילו של יצחק, ובקרוב ישמע קול שופרו של משיח צדק, שמקורו באיל-העקדה, ונתבשר בבשורת הגאולה השלמה בארצנו השלמה, "ורחמנא איחכר לן, וכותא די צחק עקידתא!"